

ЦИВІЛІСТИКА

ГЕЛЕЦЬКА І. О.,

адвокат, кандидат юридичних наук,
викладач кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної
діяльності
(Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка)

УДК 347.65

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.10>

**ПРАВОВА ПРИРОДА ПЕРЕХОДУ ПРАВА НА НЕДООТРИМАНУ ПЕНСІЮ
ПІСЛЯ СМЕРТІ ПЕНСІОНЕРІВ ОВС:
АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

У статті здійснено комплексний аналіз правової природи переходу права на отримання недоотриманої пенсії у разі смерті пенсіонерів органів внутрішніх справ. Автор порушує одне з найбільш дискусійних питань в означеній сфері – чи підлягає недоотримана пенсія спадкуванню, чи ж йдеться про окремий механізм правонаступництва членів сім'ї.

Предметом дослідження є положення діючого пенсійного законодавства, норми цивільного та цивільного процесуального законодавства, а також судова практика, що демонструє неоднозначне тлумачення та застосування норм права.

Наголошено, що відсутність чітко врегульованого алгоритму реалізації права на отримання сум, які були нараховані, але не виплачені за життя пенсіонера, породжують труднощі під час їх оформлення. Це особливо актуально в контексті профільного пенсійного законодавства, що регулює виплати пенсіонерам із числа органів внутрішніх справ, та у випадках, коли пенсія була призначена судом за життя особи, але не виплачена у зв'язку із смертю стягувача.

Особлива увага зосереджена на аналізі судових рішень, у яких окреслюються два підходи до правової природи таких виплат: і як до об'єктів спадкового правонаступництва, і як до особливого різновиду соціального забезпечення членів сім'ї. Розглянуто також проблематику неможливості заміни сторони у виконавчому провадженні, що вимагає від спадкоємців окремого судового захисту шляхом звернення з позовом про визнання права власності на суму недоотриманої пенсії та стягнення.

У статті систематизовано ключові законодавчі колізії та прогалини, запропоновано шляхи вдосконалення нормативної бази з метою підвищення правової визначеності та забезпечення соціальної справедливості. Обґрунтовано необхідність чіткого правового механізму, який би дозволяв реалізовувати право на недоотримані пенсійні виплати без зайвого процесуального навантаження на заявника.

Зроблено висновок про важливість інтегрованого підходу до правового регулювання та необхідність перегляду практики правозастосування з урахуванням ефективності судового захисту та поваги до соціальних та спадкових прав особи.

Ключові слова: пенсія, спадкування, правонаступництво, виконавче провадження, судова практика, недоотримані виплати, члени сім'ї, смерть пенсіонера, правовий механізм.

Geletska I. O. Legal nature of the transfer of the right to unreceived pension benefits after the death of retired law enforcement officers: analysis of mechanisms and case law

the article provides a comprehensive analysis of the legal nature of the transfer of the right to receive an unreceived pension in the event of the death of retired law enforcement officers. The author raises one of the most controversial issues in this area – whether the pension that has not been received is subject to inheritance or whether it is a separate mechanism of succession of family members.

The subject matter of the study is the provisions of the current pension legislation, the rules of civil and civil procedural law, and the case law demonstrating ambiguous interpretation and application of the law.

The author emphasizes that the absence of a clearly regulated algorithm for exercising the right to receive amounts accrued but not paid during the life of a pensioner creates difficulties in their processing. This is especially true in the context of the specialized pension legislation governing payments to pensioners from the internal affairs agencies and in cases where the pension was awarded by a court during the person's lifetime but not paid due to the death of the claimant.

Particular attention is paid to the analysis of court decisions that outline two approaches to the legal nature of such payments: as objects of inheritance and as a special type of social security for family members. The author also considers the issue of the impossibility of replacing a party in enforcement proceedings, which requires heirs to seek separate judicial protection by filing a claim for recognition of ownership of the amount of the pension not received and recovery.

The article systematizes the key legislative conflicts and gaps, and suggests ways to improve the regulatory framework with a view to enhancing legal certainty and ensuring social justice. The author substantiates the need for a clear legal mechanism which would allow exercising the right to receive unpaid pension benefits without unnecessary procedural burden on the applicant.

The author concludes that an integrated approach to legal regulation is important and that law enforcement practice should be reviewed with due regard for the effectiveness of judicial protection and respect for social and inheritance rights of an individual.

Key words: *pension, inheritance, succession, enforcement proceedings, case law, unpaid benefits, family members, pensioner's death, legal mechanism.*

Вступ. Закон встановлює спеціальний правовий режим для грошових коштів, які спадкодавець мав право отримати за життя, але не встиг цього зробити. До таких коштів належать заробітна плата, пенсія, стипендія, аліменти, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, компенсація за каліцтво або інше ушкодження здоров'я, а також інші соціальні виплати. Ці кошти об'єднують спільне соціальне призначення – вони забезпечували належний рівень життя спадкодавця і, як правило, становили основу існування для нього та його найближчого оточення. Відповідна правова норма має соціальне спрямування, оскільки визначає особливий порядок передачі права на отримання таких коштів обмеженому колу осіб, які проживали зі спадкодавцем та залежали від цих виплат матеріально.

Одним із дискусійних аспектів пенсійного забезпечення військовослужбовців є питання спадкування недоотриманої пенсії, у тому числі сум, які підлягали перерахунку відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11.11.2015 № 988 [1] і які були присуджені судовим рішенням, але не виплачені до моменту смерті пенсіонера. Відповідно до чинного законодавства, такі суми пенсії, що залишилися невиплаченими на день смерті пенсіонера-військовослужбовця, не включаються до складу спадщини. Це положення, незважаючи на своє соціальне підґрунтя, породжує правові колізії та неоднозначність у судовій практиці.

Зокрема, воно унеможлиблює реалізацію спадкоємцями свого права на отримання коштів, які фактично належали спадкодавцеві.

У випадку з пенсіонерами органів внутрішніх справ ситуація ще складніша через особливості спеціального законодавства, зокрема Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-ХІІ (далі – Закон № 2262-ХІІ) [2]. Відповідно до нього, виплата пенсій пенсіонерам органів внутрішніх справ здійснюється за рахунок державного бюджету, а порядок отримання пенсії після смерті пенсіонера має певні обмеження. Закон не містить чіткої норми про можливість спадкування таких пенсій на загальних підставах, як це передбачено для інших категорій пенсіонерів. Норми статті 1227 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3] застосовуються непослідовно, що спричиняє численні судові спори між спадкоємцями і Пенсійним фондом України.

Головною проблемою залишається відсутність єдиного підходу до визначення осіб, які мають право на отримання недоотриманої пенсії, а також ускладнена процедура її оформлення. Згадана правова невизначеність ще більше загострюється підзаконними актами, які іноді встановлюють додаткові обмеження, не передбачені самим законом. У судовій практиці відомі випадки, коли органи Пенсійного фонду або інші установи відмовляють у виплаті недоотриманої пенсії, посилаючись на те, що ці кошти не входять до складу спадщини у розумінні ЦК України. Така позиція змушує спадкоємців звертатися до суду для захисту своїх прав. У низці судових рішень було визнано право спадкоємців на отримання цих виплат, виходячи з принципів соціального захисту, правової визначеності та рівності перед законом.

Постановка завдання. У межах цієї статті ставиться завдання проаналізувати правовий механізм переходу права на отримання недоотриманої пенсії після смерті пенсіонерів органів внутрішніх справ, з'ясувати юридичну природу таких виплат (спадкову чи неспадкову), виявити прогалини у правовому регулюванні, а також оцінити судову практику щодо визнання прав членів сім'ї на одержання відповідних сум. Окрема увага приділяється проблемі неможливості заміни сторони у виконавчому провадженні та необхідності звернення до суду з позовами про визнання права власності на суми недоотриманої пенсії у порядку спадкування.

Результати дослідження. Право на пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, є одним із фундаментальних соціальних прав людини, реалізація якого значною мірою залежить від державної політики. Це право забезпечується системою загальнообов'язкового державного соціального страхування, що фінансується за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних коштів та інших джерел соціального забезпечення. Додатково держава створює мережу спеціалізованих закладів – державних, комунальних та приватних – для догляду за непрацездатними особами, що також сприяє реалізації цього права.

Серед законодавчих гарантій прав і соціального захисту пенсійне забезпечення є і у нормах Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року № 203/98-ВР [4]. Хоча, базовим законодавчим актом в Україні, яким визначено правові умови, норми, обсяги, порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі та осіб прирівняних до них, є Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [2]. Ним урегульовано спеціальне пенсійне забезпечення з огляду на професійну (службову) ознаку, яке досить різниться від загального алгоритму, визначеного Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 року № 1058-IV (далі – Закон № 1058-IV) [5].

Спадкування права на недоотриману пенсію спадкодавця, який був пенсіонером органів внутрішніх справ, здійснюється відповідно до ст. 1227 ЦК України, яка визначає загальні правила переходу невиключених соціальних виплат до спадкоємців. Відповідно

до цієї норми, «суми пенсія, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини». У юридичній літературі існує неоднозначний підхід до змісту ст. 1227 ЦК України. З позиції Парасюк В.М. та Гринь Л.М. перехід у порядку спадкування вказаних сум – «це яскравий приклад особливого підвиду спадкування, винятку з принципу універсальності спадкового правонаступництва» [6, с. 124, 125]. А Фурса С.Я, Фурса Є.І. приходять до висновку, що «у даному випадку має місце особливий підвид спадкування за законом і за заповітом членами сім'ї спадкодавця на трудові та соціальні виплати, що не узгоджується з ст. 1217 ЦК України». Крім того, як зазначають автори, «таке положення суперечить волі спадкодавця, який має право встановити, кому мають перейти всі належні йому права та обов'язки» [7, с. 271].

Аналізуючи правову природу вказаної норми, Лещенко Л.В. наголошує «видається, що він (законодавець – *курсив наш*) виходив із необхідності надання у стислі строки матеріальної підтримки найближчого оточення спадкодавця – його сім'ї, рідних і близьких, що зазнали певних втрат, як матеріальних, так і моральних, у зв'язку із його смертю. І така підтримка повинна надаватися саме за рахунок окремих видів грошових виплат, які були нараховані спадкодавцю за життя, але у зв'язку із смертю не були ним отримані» [8, с. 143].

Цілком очевидно, що норма ст. 1227 ЦК України має соціальний фокус, що підтверджується прагненням законодавця захистити права найближчих членів сім'ї спадкодавця. Така соціально-забезпечувальна спрямованість змісту ст. 1227 ЦК України співвідноситься із ст. 1 Конституції України, за якою Україну проголошено соціальною державою.

Слушним є висновок, зроблений Кухаревим О.Є. на підставі аналізу змісту ст. 1227 ЦК України у тому, що вказаною статтею закріплено два види відносин:

«1) «неспадкові», що виникають за наявності членів сім'ї, які вирішили скористатися своїм правом на одержання належних спадкодавцеві соціальних виплат;

2) «спадкові» – за відсутності членів сім'ї спадкодавця або нездійснення ними окресленого вище права» [9, с. 186].

Про неспадковість відносин свідчить той факт, що у разі смерті спадкодавця суми недоотриманої пенсії, перерахованої йому на підставі рішення суду, але не виплаченої за життя не з вини спадкодавця переходять до членів його сім'ї, а тому норми спадкового права для їх регулювання не застосовуються, навіть незважаючи на те, що структурно ст. 1227 ЦК України розміщена у книзі 6 ЦК України. Відтак, право вимоги членів сім'ї померлого на отримання вказаних сум недоотриманої пенсії має місце унаслідок не спадкового правонаступництва, а в силу іншого юридичного факту (складу). На «неспадковість» вказаних відносин вказує і той факт, що до них не можливо застосувати положення статті 52 Кодексу адміністративного судочинства України, за якими у разі вибуття або заміни сторони чи третьої особи у правовідносинах, щодо яких виник спір, суд допускає заміну відповідної сторони або третьої особи її правонаступником на будь-якій стадії судового процесу. Відтак, як засвідчує судова практика, після смерті спадкодавця члени сім'ї померлого не можуть замінити сторону виконавчого провадження у зв'язку з її вибуттям.

Та очевидно, органи Пенсійного фонду на місцях нехтують цим, і у разі звернення члена сім'ї з вимогою про виплату недоотриманої пенсії спадкодавця відмовляють у її задоволенні, мотивуючи, що у разі смерті заявника рішення суду може бути повторно подано на виконання спадкоємцем разом з ухвалою суду про заміну сторони її правонаступником. Натомість окружні адміністративні суди відмовлять у задоволенні вимог про заміну стягувача у виконавчому листі, опираючись на уже сталу сформовану практику Верховного Суду з вказаного питання. Так, у Постановах від 24.01.2024 у справі № 380/9537/21, від 01.05.2023 у справі № 520/926/21, від 27.09.2023 у справі № 420/16546/21 та від 05.12.2023 у справі № 420/18164/21 зазначено, що у даному випадку мають місце «вимоги зобов'язального характеру, які нерозривно пов'язані з особою спадкодавця і не допускають правонаступництва, а тому заміна стягувача, у цьому випадку, не є належним способом захисту прав» [10].

Тому у члена сім'ї спадкодавця, пенсія якого залишилася недоотриманою, залишається єдина можливість отримати право на вказані суми – це звернутися до суду з позовом про визнання права власності на недоотриману пенсію померлого спадкодавця та її стягнення.

Відповідно до статті 52 Закону № 1058-IV сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, виплачується – по місяць смерті включно членам його сім'ї, які проживали разом з пенсіонером на день його смерті, у тому числі непрацездатним членам сім'ї, зазначеним у частині другій статті 36 цього Закону, які знаходилися на його утриманні, незалежно від того, проживали вони разом з померлим пенсіонером чи не проживали. Члени сім'ї, зазначені в частині першій цієї статті, повинні звернутися за виплатою суми пенсії померлого пенсіонера протягом шести місяців з дня відкриття спадщини. У разі звернення кількох членів сім'ї, які мають право на отримання суми пенсії, зазначеної у частині першій цієї статті, належна їм відповідно до цієї статті сума пенсії ділиться між ними порівну.

У разі відсутності членів сім'ї, зазначених у частині першій цієї статті, або у разі не звернення ними за виплатою вказаної суми в установленій частиною другою цієї статті строк сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, входить до складу спадщини» (ч. 3 ст. 52 Закону України № 1058-IV) [5].

Профільним законом, який визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували, зокрема на військовій службі, є Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII. Відповідно до частини першої статті 61 Закону № 2262-XII, яка врегульовує питання виплати пенсії та допомоги в разі смерті пенсіонера, «суми пенсії, що підлягали виплаті пенсіонерові з числа військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом та членів їх сімей і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, не включаються до складу спадщини і виплачуються тим членам його сім'ї, які належать до осіб, що забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника. Проте батьки і дружина (чоловік), а також члени сім'ї, які проживали разом із пенсіонером на день його смерті, мають право на одержання цих сум і в тому разі, якщо вони не належать до осіб, які забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника [2].

У Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 лютого 2024 року, справа № 461/5878/22, провадження № 61-10302св23 сформовано ряд висновків, які є ключовими для даної категорії справ, зокрема: «Положення частини третьої статті 52 Закону № 1058-IV та статті 61 Закону № 2262-XII узгоджується зі змістом статті 1227 ЦК України, якою визначено, що суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Крім того, зміст вказаних норм узгоджується із положеннями Закону України «Про пенсійне забезпечення», де в частині першій статті 91 вказано, що суми пенсії, що належали пенсіонерові і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, передаються членам його сім'ї, а в разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Отже, положення частин другої, третьої статті 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та статті 61 Закону № 2262-XII, який визначає спеціальний правовий режим грошових коштів у вигляді пенсії, що підлягали виплаті пенсіонерові з числа військовослужбовців, не обмежують право на отримання сум пенсії, що належала пенсіонерові і не була ним отримана у зв'язку з його смертю. Ці положення тільки визначають подію, умови, час, коло осіб і їх правове становище, предмет правовідносин, із настанням яких можлива виплата недоотриманої пенсії померлого пенсіонера. Приміром, недоотримана пенсія померлого пенсіонера виплачується як пенсія членам його сім'ї за умови, якщо саме ці суб'єкти правовідносин звернулися за її виплатою упродовж шести

місяців з дня відкриття спадщини, а якщо у цей проміжок часу не звернулися, сума недоотриманої пенсії набирає іншої правової якості – переходить у спадщину, яку члени сім'ї та/або інші особи, але вже як спадкоємці, можуть отримати як спадщину» [11].

Також Касаційний цивільний суд Верховного Суду у справі № 201/11074/23 провадження № 61-8328св24 від 02.10.2024 робив висновок, що «спадкоємець успадковує право на належні спадкодавцю суми пенсії на підставі статті 1227 ЦК України в розмірі, у якому спадкодавець мав право на їх одержання на момент своєї смерті. Дата звернення спадкоємця до органу Пенсійного фонду України не впливає на розмір виплат і не надає останньому права на їх обмеження. Припинення виплати пенсії за життя спадкодавця з підстав, не передбачених законом, та неоскарження дій фонду спадкодавцем не зумовлює припинення вже призначеної пенсії і не позбавляє його спадкоємців можливості успадкувати право на її отримання. Право на таку пенсію у спадкодавця зберігається і в розумінні положень статті 1227 ЦК України – ці пенсійні виплати вважаються такими, що належали до виплати спадкодавцю, а тому спадкоємець відповідно до положень статті 1227 ЦК України має право на отримання пенсії у порядку спадкування за законом» [12].

Важливими є і висновки сформовані Верховним Судом у складі колегії суддів третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 461/5878/22, провадження № 61-10302св23 від 22 лютого 2024 року. За їх змістом «невиконання рішення суду, яке ухвалено за життя спадкодавця та набрало законної сили, про зобов'язання пенсійного фонду здійснити перерахунок та виплату спадкодавцю пенсії, не позбавляє його спадкоємця (спадкоємців) можливості спадкувати право на отримання грошових сум пенсії. У розумінні положень статті 1227 ЦК України ці суми вважаються такими, що належали до виплати спадкодавцю. Правопорядок не може допускати ситуації коли нівелюється законна сила судового рішення. Очевидно, що такий підхід дозволяє отримати результати, яких розум і справедливість могли б очікувати» [11].

Відповідно до частини другої, четвертої, сьомої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом. Судові рішення не можуть бути переглянуті іншими органами чи особами поза межами судочинства, за винятком рішень про амністію та помилування [13].

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами (частина перша статті 18 ЦПК України) [14].

Для приватного права апріорно притаманною є засада розумності. Вона проявляється як у поведінці учасників цивільного обороту, так і в процесі тлумачення матеріальних норм приватного права під час вирішення спорів, а також у застосуванні процесуальних норм. Таку позицію підтверджує, зокрема, і Велика Палата Верховного Суду у постанові від 8 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 [15].

Крім того, у низці постанов Верховний Суд наголошує, що «принципи справедливості, добросовісності і розумності є проявом відповідних категорій як сутнісних засад права загалом. Зміст цих принципів полягає в тому, що тексти законів, правовичинів та їх застосування суб'єктами цивільних правовідносин мають бути належними й справедливими, а також відповідати загальноновизнаним нормам обігу та нормам закону» [16].

Безперечно «втілена у нормах права, справедливість наголошує на тому, аби закон застосовувався однаково для всіх, нехай і право не завжди може врахувати усіх особливостей суспільних відносин. Справедливість – категорія, яка може бути адекватно зреалізована шляхом правозастосовної діяльності. Цілком логічно, коли справедливість закону стає нестерпною, саме суд має захищати справедливість» [17, с. 49].

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що правова природа переходу права на недоотриману пенсію після смерті пенсіонерів органів внутрішніх справ має змішаний характер, що поєднує елементи спадкування та правонаступництва. Основною особливістю цих правовідносин є їх соціально-забезпечувальна спрямованість, що підкріплюється як нормами пенсійного законодавства, так і статтею 1227 ЦК України. Однак правова невизначеність щодо статусу таких виплат, а також відсутність уніфікованої судової практики, ускладнюють реалізацію прав членів сім'ї померлого пенсіонера.

Законодавство України не містить чітких механізмів, які б дозволяли безперешкодно та в установленому порядку оформляти право на недоотриману пенсію після смерті пенсіонера ОВС. Особливої актуальності це питання набуває у випадках, коли сума пенсії була присуджена рішенням суду, але не виплачена до моменту смерті пенсіонера. Заміна сторони у виконавчому провадженні в таких випадках є складною процедурою, що часто потребує повторного звернення до суду з позовною заявою про визнання права власності на недоотримані суми пенсії.

У зв'язку з цим доцільним є вдосконалення чинного законодавства з урахуванням таких напрямів:

- запровадження спеціального порядку оформлення права на недоотримані пенсійні суми для членів сім'ї, який би не вимагав звернення до суду;
- закріплення чіткої норми щодо правонаступництва у виконавчому провадженні в разі смерті стягувача – пенсіонера ОВС;
- приведення підзаконних актів у відповідність до положень Конституції України та ЦК України, зокрема у частині гарантій соціального захисту.

Таким чином, забезпечення юридичної визначеності та соціальної справедливості у сфері отримання недоотриманої пенсії вимагає комплексного, системного підходу. Законодавець має забезпечити прозорий, доступний і справедливий механізм реалізації відповідних прав, що стане вагомим кроком у напрямі зміцнення правової держави та соціальної відповідальності держави перед своїми громадянами.

Список використаних джерел:

1. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#Text>
2. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
6. Парасюк В. М., Гринь Л. М. Порушення права на одержання соціальних виплат, які належали спадкодавцеві (аналіз судової практики). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 36. Том 1. С. 124–128. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.36-1.pdf>
7. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко та ін. ; за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. 1216 с.
8. Лещенко Л.В. Склад спадщини за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Харків, 2015. 193 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0416U000042>

9. Кухарев О.Є. Правовий режим соціальних виплат, належних спадкодавцеві та не одержаних ним за життя. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2022. С. 185–188. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/42.pdf
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду 24.01.2024, справа № 380/9537/21 (провадження № К/990/28047/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116520583>
11. Постанова Верховного Суду у складі Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 лютого 2024 року, справа № 461/5878/22, провадження № 61-10302св23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117277195>
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 02.10.2024, справа № 201/11074/23 (провадження № 61-8328св24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122092236>
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
14. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#n7396>
15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2022, справа № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105325146>
16. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 06.12.2019, справа 910/353/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86503751>
17. Гелецька І.О. Справедливість як фундаментальний принцип цивільного права. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (28 квітня 2023 року). Тернопіль. ЗУНУ. С. 47–50. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1105>

